

АСПЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Резюме. Освіта в умовах інформаційного суспільства розглядається як єдиний інформаційний простір, який допомагає розумінню системних зв'язків нових знань, формує світорозуміння майбутніх фахівців в вищих закладах освіти.

Ключові слова: вища освіта, реформування освіти, інформаційний простір.

Постановка проблеми

Сучасний розвиток суспільства, його економічне та культурне життя вимагають пошуку шляхів удосконалення психолого-педагогічної підготовки випускників непедагогічних університетів, коригування змісту освіти та навчання у вищих закладах освіти (ВЗО).

У зв'язку з орієнтацією на європейські стандарти, вектор сучасної політики і стратегії України спрямовано на подальший розвиток національної системи освіти, адаптацію її до умов соціально-орієнтованої економіки, трансформацію та інтеграцію в європейське і світове співтовариства.

Метою статті є аналіз аспектів, які дають змогу, в процесі викладання, посилити мотивацію, стимулювати навчання, викликати інтерес до засвоєння предметної інформації,

зрозуміти мету підготовки фахівців у вищій школі.

Виклад основного матеріалу

Визначальними тенденціями розвитку сучасної освітньої системи стають поглиблення її фундаменталізації, посилення гуманістичної спрямованості, духовної та загальнокультурної складової освіти, формування в студентів системного підходу до аналізу складних технічних і соціальних ситуацій, стратегічного мислення, виховання соціальної та професійної мобільності. Необхідність підтримання високої конкурентоспроможності на динамічному ринку праці потребує також прищеплення в майбутнім фахівцям прагнення до самонавчання, самовиховання і самовдосконалення протягом усього активного трудового життя.

Основою якісних змін у вищій освіті держави є п'ять пріоритетних напрямів, таких як:

- європейський рівень якості і доступності освіти;
- духовна зорієнтованість освіти;

- демократизація освіти;
- соціальний добробут науковців і педагогів;
- розвиток суспільства на основі нових знань.

Реалізація цих напрямів та особливостей розвитку особистості істотно ускладнюються ще й тим, що в Україні відбуваються процеси глибокої трансформації не тільки суспільно-

політичного устрою та соціально-економічного укладу, а й суспільної психології, системи життєвих цінностей і орієнтирів, морально-етичної парадигми. Тому вища освіта України спрямована на реформування, модернізацію методів навчання, удосконалення професійної підготовки студентів.

Під час підготовки у вищому закладі освіти майбутніх фахівців непедагогічного фаху одним з найважливіших аспектів навчання є вміння педагога враховувати зміни функцій вищої школи в нових соціальних умовах, адже в процесі майбутньої діяльності професійні завдання випускника можуть бути пов'язані не тільки з умінням виконувати науково-дослідну, теоретичну або практичну роботу, а й провадити педагогічну діяльність (викладати навчальну дисципліну в освітніх закладах, передавати інформацію в умовах виробництва під час підготовки чи перепідготовки та безпосереднього управління кадрами). Така діяльність вимагає поширення та поглиблення психолого-педагогічних знань, потребу в яких відчувають фахівці різних галузей.

Відповідно до реалій нових, постіндустріальних змін, типу цивілізації та інформаційно-комп'ютерних технологій сучасні умови поставили перед суспільством і людиною ряд проблем, які змушують шукати шляхи подальшої життєдіяльності. Незаперечним є той факт, що будь-яка держава на перше місце у своїх стратегічних планах ставить розвиток інтелектуального забезпечення країни, а освіта є одним із визначальних базових принципів прогресу будь-якого суспільства.

Слід зазначити, що кожній стадії розвитку суспільства відповідає своя форма і зміст процесів учіння і виховання. Тому в педагогічній науці під час дослідження проблеми взаємозв'язку теорії, практики навчання і виховання в сучасних умовах звертають увагу на соціальний, культурологічний і історичний *аспекти* («*aspects*» – лат. погляд, думка). Ці аспекти дають змогу, в процесі викладання, посилити мотивацію, стимулювати навчання, викликати інтерес до засвоєння предметної інформації, зрозуміти між предметні зв'язки, мету підготовці фахівців у вищій школі, тому нами було розглянуто більш детально роль кожного з цих аспектів. *Соціальний аспект*. В Україні початок ХХІ ст. ознаменувався зростанням уваги суспільства до вищої освіти як соціального інституту, модернізація якої стала об'єктивною необхідністю. Потреба реформування вищої освіти пов'язана з переходом до постіндустріального типу цивілізації та потребою забезпечити конкурентоспроможність випускників вищої школи на ринку праці.

Забезпечення мобільності та працевлаштування громадян, а також посилення інтелектуального потенціалу Європи в цілому стало вирішальним моментом створення Європейського простору у сфері вищої освіти. Процес формування спільного освітнього простору в масштабах всього континенту було започатковано у м. Болонья (Італія), і в 2005 р. Україна приєдналась до Болонського процесу.

З метою реалізації курсу України на інтеграцію до Європейського Союзу Указами Президента України затверджено Стратегію інтеграції України до Європейського Союзу. Стратегічні напрями розвитку вищої освіти визначені Конституцією України, Законами України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національною доктриною розвитку освіти, постановами Кабінету Міністрів України.

Основною *метою* державної політики в галузі освіти є *створення умов* для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, оновлення змісту освіти та організації навчально-виховного процесу відповідно до демократичних цінностей, ринкових засад економіки, сучасних науково-технічних досягнень. Тому визначальними тенденціями розвитку української педагогічної системи стають поглиблення гуманістичної спрямованості, підвищення ролі університетів у розвитку інтелекту студентів. Одним зі шляхів реалізації цього в процесі навчання студентів у

вищому технічному закладі освіти є посилення акценту на світорозумінні, в основі якого лежить уявлення про єдність походження цілісної саморозвиваючої, тобто еволюційної системи; про єдність логіки розвитку елементів навколишнього світу. Отже, сучасна підготовка майбутніх інженерів спрямована на подолання тієї ситуації, суть якої влучно висловив А. Ейнштейн «як багато ми знаємо і як мало розуміємо».

Пріоритетними напрямами державної політики щодо розвитку вищої освіти стає:

- особистісна орієнтація вищої освіти;
- створення для громадян рівних можливостей у здобутті вищої освіти;
- постійне підвищення якості освіти, оновлення її змісту та форм організації навчально-виховного процесу;
- провадження освітніх інновацій та інформаційних технологій;
- розвиток освіти як відкритої державно-суспільної системи;
- інтеграція вітчизняної вищої освіти до європейського та світового освітніх просторів.

Для реалізації цих напрямів реформуванням системи освіти України передбачено:

- перехід до динамічної ступеневої системи підготовки фахівців, що дасть змогу задовольняти можливості особистості в здобутті певного освітнього та кваліфікаційного рівня за бажаним напрямом відповідно до її здібностей та забезпечити її мобільність на ринку праці;
 - формування мережі вищих навчальних закладів, яка за формами, програмами, термінами навчання і джерелами фінансування задовольняла б інтереси та потреби кожної людини і держави загалом;
 - підвищення освітнього і культурного рівнів суспільства, створення умов для навчання протягом усього життя;
- збереження і примноження національних освітніх традицій.

Сьогодні Україна входить до країн з «мегасистемами» вищої університетської освіти, тобто країн, де у вищих навчальних закладах навчається понад 1 млн. студентів. Водночас вища школа потребує широкої підтримки суспільства, зокрема з боку держави, яка несе відповідальність за стан системи вищої освіти, її розвиток, оновлення й удосконалення для того, щоб хоч деякі українські університети увійшли до числа 500 найкращих у світі.

У 1998 р. вступив у дію наказ міністра освіти і науки України від 31.07.98 р. № 285 «Про порядок розробки складових нормативного та

навчально-методичного забезпечення підготовки фахівців з вищою освітою», в якому визначено комплекс нормативних документів для розроблення складових системи стандартів вищої освіти. Цей документ регламентує нові вимоги до освіти і професійної підготовки фахівців у вищому навчальному закладі, зумовлені ідеями й принципами ступеневої освіти в Україні, виходячи з того, що в умовах ринкової економіки сучасний фахівець – це людина зі спеціальними знаннями, яка здатна швидко реагувати на зміни в науці і техніці. Але, на жаль, серед більшості студентів технічного університету привабливою є тенденція – «знати все більше про все менше», тому внаслідок вільної форми підприємництва, що пов'язане з принципом: «не заважайте грошам робити гроші», виникає потреба у фахівцях, які виховані в дусі наживи і яким обов'язкова вигода, користь, незалежно від шляху її отримання. Навпаки охочих «побачити більше, нехтуючи малим», що відповідає прагненню відчувати цілісність світу, у якому живеш, заглянути в майбутнє, значно менше. Водночас сучасний науково-технічний рівень стає незабезпеченим для людства, бо сьогоднішня система цінностей протипоставила Людину Природі. *Культурологічний аспект.* При реалізації національної доктрини розвитку освіти в Україні звертається увага на необхідність забезпечення переходу до нового типу гуманістично-інноваційної освіти, що спрямована на зростання інтелектуального, культурного, духовно-матеріального потенціалу особистості і суспільства. Якщо розглядати гуманізм як систему певних поглядів на світ, то Людина стає центром гуманістичного світогляду. Разом з тим Людина вміщує не тільки оцінку світу, а й оцінку свого місця в цьому світі, бо гуманність – це *якість* людини. У психологічному словнику вона визначається як «система ставлень особистості на соціальні об'єкти (людину, групу, живу істоту), яка представлена у свідомості переживанням жалю, співчуття, допомоги». Тому у формуванні гуманістичного світогляду відбивається численне ставлення Людини до природи, суспільства, духовних цінностей, діяльності, тобто до всього світу загалом – до світорозуміння.

Виходячи з того, що вища школа безпосередньо пов'язана з економікою, наукою, технологією і культурою суспільства, її розвиток є важливою складовою національного розвитку країни. В неперервній освітній системі втілені ідеї, що пов'язані з традиціями гуманізму, тому що в центрі всіх освітніх починань стоїть

Людина, яка на порозі свого життя створює умови для повного розвитку й удосконалення. Гуманізація сучасної освіти – це спроба ліквідувати «зосередження» на собі, на своїй власній самоцінності. Вона розрахована на зміну ціннісно-сміслових і діяльнісно-вольових структур свідомості, припускає єдність загальнокультурного, соціально морального і професійного розвитку особистості та виховання взаємоповаги, доброти, культури спілкування тощо. Безумовно рівень освіти й виховання, який реалізується в процесі викладання навчальних дисциплін, є центральним ланцюгом у системі, що забезпечує стабілізацію суспільства та рівень її культурного розвитку. Зв'язок професійного й культурного розвитку відзеркалено в різних парадигмах (*тобто зразках*), які існують в освіті, наприклад, таких, як:

– парадигма *знань* (реалізує наукові досягнення в освітні завдання відповідно до теоретичних і практичних здобутків);

– *технократична* парадигма (відзеркалює значення техніки в загальнолюдських цінностях);

– *культурологічна* парадигма (спрямована на засвоєння елементів культури, поведінки спілкування);

– *гуманістична* парадигма (орієнтована на зміну мислення людини, на співпрацю, співучасть, співчуття);

– *антропологічна* парадигма (підкреслює, що головною цінністю є Людина, тому потрібно враховувати інтереси індивідуальної особистості і студента, і викладача, створювати позитивні умови для індивідуального розвитку людини, її соціалізації та самореалізації в цьому світі).

У культурно-цивілізаційному аспекті європейська інтеграція для України – це входження до єдиної сім'ї європейських народів, повернення до європейських культурних традицій. На ефективність упровадження культурологічного аспекту в процес викладання позитивно впливає інформація (у вигляді прикладів), яка пов'язана з розкриттям накопиченого педагогічного досвіду виховання і навчання молоді, дослідженнями інших наук, тому що сучасний етап формування педагогічних знань заснований на процесах інтеграції та диференціації.

Історичний аспект. Педагогічна наука виникла в епоху античної цивілізації і до сьогodenня – це наука, що розвивається, оновлюється і постійно накопичує досвід навчання, виховання і розвитку людини. Умовно розвиток педагогіки ділять на декілька етапів.

Початковий (донауковий) етап становлення педагогіки (термін «*παιδαγωγική*» – грец. «веду дитину») був спрямований в основному на правила поведінки, наставництво дітей, відношення між людьми. Ця практика збереглась дотепер, тому що передавалась від одного покоління до наступного. Наприклад, досвід народної педагогіки можна застосовувати зараз під час навчання у вищому закладі освіти для урізноманітнення інформації. Він є несподіваним для студентів, викликає інтерес, увагу. Наприклад, коли йдеться про роль неперервної, післядипломної освіти (освіта через все життя), то до інформації можна додати різні прислів'я, приказки, наприклад, («вік живи – вік вчись» і т.п.), або легенди, навіть казки. Досить цікавим є «науковий» аналіз відомої казки «Ріпка», коли студентам пропонується розглянути її як систему, компонентами якої є людина (дід, баба, онука), рослина (ріпка) і тварини (собака, кішка, миша). При цьому *люди* знаходяться в *контакті* як з *неживою природою* (ріпка – дід), так і з *живою* (онука – собака...), а серед людей показано зв'язок між поколіннями: дід, баба – перше покоління, онука – третє покоління. Коли компоненти цієї системи взаємопов'язані (тобто коли є зв'язок між поколіннями, контакт з природою), то утворюється цілісна система і досягається позитивний результат. Отже, ця проста, на перший погляд, казка не тільки вміщує поняття цілісної системи, відбиває виховну, екологічну складову педагогічного процесу, а й створює позитивний настрій студентів і доброзичливу атмосферу в аудиторії.

На наступному етапі (XI–XII ст.) почали утворюватися великі навчальні центри – університети («*universitas*» – лат. сукупність). Надалі головна місія університету – це надання молодій людині сукупності різних видів знань. Університет – це *Alma mater*, тобто джерело наукових знань, мудрості, освіченості. Це навчальний заклад, який дає універсальну освіту. Статус окремої науки педагогіка отримала завдяки працям чеського вченого Яна Амоса Коменського (1592-1670). До цього часу педагогіка вважалася частиною філософських знань. Його книга «Велика дидактика» стала широко відомою у світі. Термін «дидактика» походить від грец. *didaktikos* – той хто навчає, та *didasko* – той, хто засвоює матеріал. Сучасна дидактика вивчає теорію і методику навчання і є самостійною галуззю загальної педагогіки.

Я. А. Коменський розробив класно-урочну систему навчання, обґрунтував принципи виховання і навчання й наголошував на тому, що розвиток освіти має «йти шляхом природи» (тобто повинна бути «природовідповідність»), а в процесі навчання варто звернути увагу на певні стадії (або кроки), такі як:

- автопсія (самоспостереження, авто – означає сам);
- автопраксія (практичні дії);
- автохресія (застосування отриманих знань);
- автолексія (вміння розповісти про результати діяльності).

Сучасна педагогіка, спираючись на накопичений досвід, у процесі викладання також пропонує «покрокове надання інформації», «поетапний розвиток знань» тощо. Головною ідеєю праць Я. А. Коменського є *пансофія*, тобто всезнання, узагальнення знань, накопичених культурою і цивілізацією.

Виходячи з того, що на сучасному етапі *педагогіка – це сукупність теоретичних і прикладних наук, що вивчає процеси навчання, виховання і розвитку людини*, - саме ця сукупність потребує зв'язку з різними науками, такими, наприклад, як: філософія, психологія, математика, соціологія, синергетика та інші, унаслідок чого виокремлюються різні педагогічні науки, наприклад, такі, як: загальна, спортивна, військова, порівняльна, соціальна, педагогіка вищої школи тощо.

В процесі підготовки фахівців у непедагогічних закладах освіти педагогіка вищої школи розглядається як самостійна галузь педагогічних знань. Вона розвивається в загальному контексті наукових досліджень «про людину». Одним з позитивних прикладів цього є напрям *суггестопедії*, який був розроблений у 60–70 роках ХХ-го ст. Г.К. Лозановим. Він ґрунтується на тому, що, навчаючи, педагог керує психічними процесами сприйняття інформації. Згодом було розроблено метод активізації резервних можливостей особистості, сформувались певні напрями в системі навчання: активізація форм навчання; педагогічна співпраця, спілкування, управління засвоєнням знань, розвиток тих, хто навчається та ін. Цікавими є сучасні дослідження російських учених із *суггестивної лінгвістики*, яка пояснює вплив мови на підсвідомість. Встановлено, що при передачі інформації бажана невелика довжина слів і висока ритмічність, тобто чим простіше і ритмічніше слова, тим швидше їх осмислює аудиторія. Ритмічність характеризується відношенням суми всіх складів

до кількості слів у тексті. Чим менше це відношення, тим текст більш ритмічний, більш зрозумілий і тим сильніше він впливає на підсвідомість аудиторії.

Взагалі головним напрямом сучасного етапу розвитку педагогіки вищої школи є зміщення акцентів в єдиному інформаційному просторі на реформування вищої освіти з урахуванням сучасних умов. Наведені приклади аспектів педагогічної науки спрямовані на вирішення головних завдань освіти в нашій країні і дають змогу в процесі викладання з позиції сучасних наукових досліджень посилити мотивацію, стимулювати навчання, формувати критичне мислення, світорозуміння молодих людей, які

відчувають впевненість в своїх знаннях та силах і здатні змінити навколишній світ на кращий.

Література:

1. Кремень В.Г. Інформаційне середовище як умова нового буття / В.Г. Кремень// Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи: зб. наук. праць. Частина 1. – Львів: ЛДУ БЖД, 2009.- С. 3-6.

2. Моисеев Н.Н. Универсум, Информация. Общество.- М.: Устойчивый мир.- 2001.- 199с.

3. Методика викладання у вищій школі: навч. посіб. / Н.Б. Булгакова, В.О. Рахманов. – К.: НАУ, 2012.-204 с.

Н.Б. Булгакова

АСПЕКТЫ ИНФОРМАЦИОННОГО ПРОСТРАНСТВА СОВРЕМЕННОГО ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Резюме. Образование в условиях информационного общества рассматривается как единое информационное пространство, которое способствует пониманию системных связей новых знаний, формирует миропонимание будущих специалистов высших учебных заведений.

Ключевые слова: высшее образование, реформирование образования, информационное пространство.

N. Bulgakova

THE INFORMATION SPACE ASPECTS OF MODERN HIGHER EDUCATION

Summary. Education in the information society is seen as a common information space which promotes understanding of systemic connections of new knowledge, forms the world outlook for future professionals in higher education.

Key words: higher education, education reform, information space.